

EKİNSEL KİMLİK YANSITICISI MÜZİK VE PAYINA DÜŞEN TOPLUMSAL YÜKÜMLÜLÜKLER

Kamile Akgül
Yeni Yüzyıl Üniversitesi
kamileakgul@yahoo.com

Giriş

Toplumlar, bütünsel anlamda varoluş gerekçeleri ekinsel değerlere ilişkin hep duyarlı olmak istemişler ve bu tutumlarını varoluşlarının sigortası olarak yorumlamışlardır. Toplumsal varoluşa ilişkin sergilenen içgüdüsel bu tutum, ekinsel sürekliliğin korunması beklentisini karşılamaktadır.

Uluslar, uluslararası düzlemlerde kendilerinin temsil edilme süreçlerinde ekinsel kimliklerini oluşturan verileri öne çıkarma gereksinimi duyarlar. Tarihsel süreçte yaşanmışlıklar kaynaklı bu birikimlerin herbiri, oluşumunu içinde tamamladığı topluma özgü özgün verilerdir.

Dolaysız yoldan bu verilerle beslenen, ekinsel donanımın yaratıcılarından sanatın dili ve iletişim biçimi müzik, toplum zeminine yayılabilme üstünlüğüyle varolagelmiştir. Tarih sahnesinin notalarla resmedilişinin öyküsü bu sanat dalı, ettiği tanıklıkla insanlığın tarihsel, toplumsal ve ekinsel kimlik yansıtıcısı rolünü üstlenmiştir. Duyguların anlam kazandığı bu anlatım türü, tınısal renklerinin zenginliği ve anlatımdaki çeşitliliğiyle sergileme sürecinde her zaman dikkat çekici ve etkileyici olmuştur.

Melodinin sesi insanoğlunu yalnızca ses olarak etkilemez aynı zamanda duygu ve duygulanımlarının işareti olarak da etkiler. Bu yüzden sesler, ancak içten gelen, tanıdık duyguları harekete geçirmesi durumunda anlam kazanmaktadır (Gilbert ve Pearson 1999:41).

Müziksel yaratı, yaratandan icracıya, icracıdan dinleyiciye yapıta yüklenen farklı anlamlar ve farklı yorumlarla, gerçekte farklı dünyaların buluşma adresi niteliğindedir. Sanatçının iç sesinin bireyden topluma uzanan yolculuğu sürecinde geçirdiği değişiklikler, özgünlüğün korunması koşuluyla yeni yorumsal renkler olarak değerlendirilebilmektedir.

Sanatsal içerikli bir insan etkinliğinin özgür anlatım gücünün yarattığı olağanüstü çeşitlilik, insanoğlunun yaratıcı yeteneğinin sınırsızlığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Böylesi bir çeşitliliğin yarattığı duygusal birlikse, dili, dini, sınırları yokeden yönüyle müziğin biricikliği sergilemesi açısından oldukça çarpıcıdır.

Hedeflenen toplumsal birlik için bulunmaz iksir sanatın bu dalı, yarattığı duygusal bütünlük ve birleştirici gizil güç (potansiyel) aracılığıyla evrensel barışın yakalanması sürecinde de etkinleşmektedir. Yaşamsal deneyimlerin imgelemlerle birleşiminin özenle kurgulanmış sunumu, izleyici cephesinde karşılık bulamama sorunsalını kendiliğinden ortadan kaldırabilmektedir.

Ancak yine de sergileme aşamasında önemsenmesi gereken kimi ayrıntılar sözkonusudur. Müzikal iletişim sürecini gerçekleştirebilmek için, gönderilen iletinin alıcı tarafta karşılık bulması ön koşulu kaçınılmazdır. Bu anlamda hedef kitleyle müzik türünün örtüşme olasılığının yüksekliği, iletişimin başarıyla sonlandırılması anlamı taşımaktadır.

Tınısal renkler bütününe işitsel algı yoluyla anlam kazandığı müziğin sergilenme biçiminde işitsel etmenler kadar görsel, duygusal ve duygusal etmenler de önem taşımaktadır. Duygu akışını pekiştiren bu etmenler aracılığıyla iletişimin güçlendirilmesi yönünde bir katkı sağlanmış olur. Böylece izleyici-yorumcu iletişiminde ülküsel (ideal) olana erişebilme olasılığı yakalanır.

Toplumların kendi ekinel değerlerini koruma içgüdüleriyle dışa kapalılık eğilimi göstermeleri müziksel anlatım sırasında da aynı süreçten geçmektedir. Ekinel farklılıklar kaynaklı farklı anlatım biçimlerinin farklı toplumlar tarafından benimsenişi pek olanaklı gözükme de, pekçok etmenin zamanda derinlik ön koşuluyla buluşması sonucu varolan direncin kırılma olasılığından sözedilebilmektedir. Ancak değişime dönük olası dayatmalar, farklı olana karşı direnci besleyebilmekte ve daha katı tutumlara gerekçe olabilmektedir.

Doğa kaynaklı müzik, ekinel donanımlar kaynaklı anlatımsal farklar içerse de bu ayrımlar, insanoğlunun düşlem gücüyle sınırlı niteliktedir. Bu gerekçe ekinel ürünlerin benzeşme olasılığını olanaklı kılmaktadır. Sanatsal yolculukta yaşanan bu tür rastlaşmalar dinsel, ırksal, etniksel ayrımlara karşın insanoğlunun iç dinamiklerindeki özdeşliğe vurgu yapmaktadır.

Modernitenin bireyde yarattığı dönüşümle her geçen gün daha da benzeşen imgesel anlatımlar, düşlem gücü yanısıra, güncel sanat ortamını da etkisi altına almaktadır. Bu etkilenim, insani anlatımların doğal benzeşikliklerinin yanında küreselleşme kaynaklı benzeşmeler yoluyla da özgünlük anlayışında anlam kaybına neden olmaktadır. Özgün değerlerin uğradığı bu anlam yitimi, toplumları tektip dünya ekinine doğru dönülmez bir yola yönlendirmektedir.

Gelişen teknolojiyle düşünsel ve sanatsal yenilikleri yayma olanaklarındaki artışla varolan uygarlıkların tek bir dünya uygarlığına doğru gidişine duyulan inanç; ulusal geleneklerin, dil ayrılıklarının, ekonomi, toplumsal yapılar ve dinsel inanışlar kaynaklı beliren farklılaşmaların büyüklüğünü görmezden gelen bir tavır ortaya koymaktadır (Tanilli 2006:27).

Kasıtlı siyasalarla yaratılmak istenen tek tip dünya ekinine karşın toplumlar doğaları gereği kendi üretileri ve ekinel donatılarında kimliksel varlık gösterme eğiliminde olmuşlardır. Bu varoluşsal çaba karşılığında kimi beklentilerin sanatsal yaratılar aracılığıyla karşılanma umudu, müzik ve toplumsal yaşam iletişiminde beklentiler yoluyla müziğe düşen toplumsal yükümlülükleri açığa çıkarmaktadır.

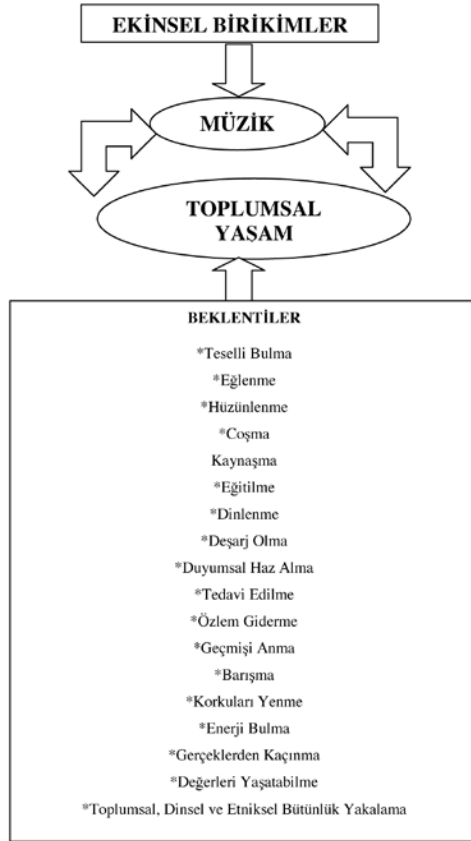
Kollektif bellekte kökleşerek yeretmiş bu beklentiler ancak yaratıcı, icracı ve dinleyici üçgeninde anlam kazandığı oranda taraflar arasında beklentilerin karşılanma olasılığından sözedilebilmektedir.

Müziğin yapısal oluşumunda temel kaynak ekinel birikimler, müzik kadar müzik aracılığıyla toplumsal yaşam üzerinde de oldukça etkin rol üstlenmektedir. Bunu toplumsal yaşam ve onu biçimlendiren gizli etmenler yoluyla beliren bireşimin müzikle kurduğu çift yönlü iletişim izlemekte, bu iletişimse bir etkileşime ivme kazandırmaktadır. Yaşanan etkileşim, müziğin toplumsal yaşama olduğu kadar toplumsal yaşamın da müziğe etkisini öne çıkarmaktadır.

'Müzikten beklentilerin biçimlendirdiği toplumsal yükümlülükler genörneği (modeli)' ile desteklenen bu çalışma, toplumla müzikal anlamda kurulan iletişim sürecini, temsil olgusu kapamında ele almış ve müziğe biçilen toplumsal yükümlülükleri irdelemiştir.

Ekinel birikimler kaynaklı müziksel anlatım, toplumsal yaşam, toplumun duygusal yorum sanatı müzikten beklentiler ve bu beklentilerin yaşama etkileşimi, müziğe biçilen toplumsal yükümlülükleri belirlemektedir. Tablo 1 yer verilen bu yükümlülükler her ne kadar yorumsal farklar içerse de genel hatlarıyla aşağıdaki biçimde işlenmiştir. Teselli bulma; herhangi bir duygusal yoksunluğun giderilmesi beklentisi. Eğlenme; duygusal coşkunculuk, düğün, kutlama, gibi gerekçelerle oluşabilecek beklenti. Hüzünlenme; yaşanabilecek olası duygusal çöküntü sürecinde duyulan beklenti. Coşma; eğlenme beklentisiyle özdeş gerekçelerle oluşan beklenti. Kaynaşma;

kimi toplumsal ortamlarda kişisel alanların daraltılması yoluyla bireysel ya da kitlesel yakınlaşma beklentisi. Eğitilme; kimi öğretilerin müzik aracılığıyla toplumda yaygınlaştırılması beklentisi. Dinlenme; fiziksel tükenmişlikle başa çıkmada gereksinim duyulan dinginlik beklentisi. Deşarj olma; toplumsal yaşam karmaşası sonrası, limitlerin tükendiği aşamada gereksinim duyulan duygusal boşalım. Duyumsal haz alma; biraz eğlenme, biraz deşarj olma beklentilerine eşdeğer keyiflenme beklentisi. Tedavi edilme; tinsel içerikli kimi tedavi süreçleriyle otanma beklentisi. Özlem giderme; vatan, sıra, aile ve sevgiliye duyulan özlemi giderme beklentisi. Geçmiş anma; yaşanmışlıklara ilişkin yadette sürecinde oluşan gereksinime karşılık bulma beklentisi. Barışma; küskünlük ve dargınlıkların eritilme beklentisi. Korkuları yenme; bireyin duygularıyla savaşımı sürecinde destek gereksinimi beklentisi. Enerji bulma; yenilenme, enerji toplama beklentisi. Gerçeklerden kaçınma; yaşamdan soyutlanarak bir çeşit kaçış beklentisi. Değerleri yaşatabilme; varoluşu sürdürebilme beklentisi. Toplumsal, dinsel ve etniksel bütünlük yakalama; olası dayatmalara karşı direnç geliştirme içgüdüleriyle biçimlenen bütünleşme beklentisi olarak nitelenebilir.

Tablo 1: Müzikten Beklentilerin Biçimlendiği Toplumsal Yükümlülükler Genörneği (Modeli)

Kendisine yüklenen toplumsal sorumluluğu taşımakla yükümlü kılınmış müzik, karar mekanizmalarının toplumlara etkileme süreçlerinde başvurduğu öncelikli güç olarak yer bulmuştur tarih sahnesinde.

Konfiçyus'tan Platon'a müziğin toplumsal eğitimde üstlendiği rol vurgulanmış ve pek çok dinin temel araçlarından biri olarak yorumlanmışsa da, yine de yasaklardan soyutlanamamış ve toplumsal yaşamın dışında bırakılmaya çalışılmıştır. Ancak yasağın cazibesi, adeta güç kaynağına dönüşmüş, daha ilk insandan başlayarak müzik, bireyin toplumsal yaşamla arasındaki bağı beslemiştir.

Müziğin Orta Asya Uygarlıklarından Çin'in toplumsal yaşamına yoğun bir biçimde girişine ilişkin kaygı duyan İmparator Şi Huang, M.Ö.246 yılında toplumu "tembelliğe alıştıran gerekçesiyle" (Yener 1990:213) müziği yasaklamış, varolan çalgıların ve tüm yazılı kaynakların yok edilmesine karar vererek karanlık bir dönem başlatmıştır (Web 2010). Ancak bu tür yasaklamalar, bastırılmışlık enerjisiyle gerçekte önemli gelişimlere öncülük etmiştir.

Ortaçağ gelindiğinde, bu sürecin, kitleleri müzik yoluyla etkileme düşünüyü gerçekleştirmek ereğiyle, müziği yazmaya yönelik kimi buluşlara beşiklik ettiği görülmüştür (Yener 1990:213). Sözkonusu çaba, gerçekte toplum biçimlendirmede etkinliğine inanılan bu sanat dalının yaşatılması gereğine duyulan inancın bir göstergesi niteliği taşımaktadır.

Daha Antik Yunandan başlayarak müziğin yarattığı anlam ve etki arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiş ve bu ilişki kaygı gerekçesi olmuştur. Antik felsefenin en önemli örneklerinden biri olan Platon'un Devlet'inde de bu kaygıya yer verilmiştir. Platon yarattığı ülküsel devletinde müziğin gücünden çekinmiş, onun pek çok formunun temsilini toplum üzerinde yaratacağı 'sarhoşluk, yumuşaklık, ve tembellik' etkileri gerekçeleriyle yasaklamıştır. Müziğin yalnızca orduyu yüreklendirebilmek ve disiplin sağlayabilmek erekleriyle kullanımını onaylamıştır. Platon ve Sokrates müziği yarattığı fiziksel hoşnutluk ve sarhoşluk gerekçeleriyle hor görmüş ve yalnızca bedenine edineceği duymusal hazza hizmet eden bir olgu olarak yorumlamışlardır (Gilbert 1999:41).

Oysa Aristoteles Politika adlı eserinde müzik sanatının, eğitici, rahatlatıcı, kişiliği geliştirici ve düşünce yeteneğini arttırıcı işlevlerini vurgulamıştır (Şener 1998:48). Düşsel imgelem ürünü bu sanat dalı, tarihsel süreçte insanoğlunun bireyselleşme sürecinde de istenç dışı, doğal anlatımlarıyla varlık gösterebilen bir gizli güçle (potansiyele) varolmuştur. İnsanoğlunun güzellik, uyum ve bütünsellik arayışında ekinsele çoğulculuğa karşı bireysel tekillik kapsamında açığa çıkan duymusal yankılanma biçimi bu olgu, toplumsal yapıyı dolaylı biçimde yansıtan içeriğiyle de öne çıkmıştır.

Konfiçyus'un de belirttiği gibi müzik, "yaşamın akışı içinde geleneğini oluşturur" (Say 2006:45). Sanatsal yapıt, sanatçının kimliği ve yaratıcı gücünün yanısıra içine doğduğu ve biçim kazandığı toplumsal yapı ve düşünüşü de simgelemektedir. Bu noktada sanatı toplumsal yapıyı içeriğinde barındıran bir çeşit ekinsele temsil olarak nitelenecek de olasıdır. "Sanatın yaşamı temsil etmesi ve canlandırması" (Lenoir 2005:70) gereğini dikkat çeken Balzac'ın bu saptaması sanatın yükümlülüklerini vurgular niteliktedir.

Duyguların temsili notalar, bireyin iç dünyasının dışavurumudur. Bireyin iç dünyasıyla kuracağı iletişim yoluyla yakalanabileceği uyum, ona edinebileceği yaşamsal doyum aracılığıyla daha mutlu bir birey olabilme olasılığı sunmaktadır.

Hegel' e göre "kişinin ruhsal niteliğini salt duygu yoluyla algılaması ve belli bir müzik parçasının bu yoldaki etkisi yalnızca böyle bir algılamaya hazır olup olmamaya bağlı sayılmaktadır ki, bu çok genel ve belirsiz durum eninde sonunda o müziği boş ve anlamsız bile kılabilir... Sözelimi, bir şarkı yiten biri için yas duygusu uyandırıyor, ister istemez yiten şeyin niteliğini araştırırız...Kısacası, müzik yalnızca ruhsal yapının biçimiyle ilgili değildir. Müzikle belli bir özü içeren ve belli duyguların uyanmasıyla dile gelen iç yaşantı arasında da yakın bir bağ vardır. Öyle ki, müziğin anlatımı özün değişik niteliklerine göre ister istemez değişir" (Ponty 2010:181). İşte temsil sürecinin başarısı müziğin biçim ve özü kadar temsilin öznesi ve nesnesi ile de ilintilidir.

Temsil pratiğinin geçirdiği 300 yıllık tarihsel süreci inceleyen Foucault 17. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla değin temsilin yansız, nesnel, bilinçli ve evrensel bir düşünce olduğunu ancak 19. yüzyıla özne olarak insanın doğuşuyla karmaşıklıklaşıp belirsizleştiğini öne sürer. Temsilin öznesi ve nesnesi arasındaki ikilik yokolup, birbirlerinden ayrı ve bağımsız olmak yerine sıkı sıkıya bağımlılık göstermesi, Foucault'a göre temsilin basit, doğal ve sahici olmayan bir temsile dönüştüğünü vurgular (Cevizci 2005:1609).

Temsil eden ve temsil edilen noktasında yaratılabilecek herhangi bir çapraşıklık, her ne kadar hedeflenmiş olana vurgu yapıyor olsa da, gerçeklikten uzaklaşılması ve temsile yüklenen aldatıcı anlamla, yansıtma; olanı değil, olması gerekeni vurgulaması gerekçesiyle eleştiriye açık bir sonuç ortaya koyar. Yaratılan sanal gerçeklikle tersi bir sonuç edinimi elbette olası değildir.

Müzik gibi özgün üretilerde uluslararası düzlemlerde temel olan; varolanı olduğu gibi yansıtmak, özgünlük gerekçesi ekinsel renklere vurgu yapmaktadır. Uluslararası düzlemlerde beklenen de zaten böylesi bir temsildir. Müziksel görecelik kaygısıyla farkların gizlenmeye çalışılması, sıradanlığa boyun eğiş anlamı taşımaktadır.

Ulusal temsil sözkonusu olduğunda da beklentiler elbette aldatmacadan değil gerçeklikten yanadır. Toplumsal yoğunlaşma, beklentilerin karşılanmasıyla doğru orantılı olarak biçimlenir. Toplum bireyleri duygularına karşılık bulduğu ölçüde sanatsal anlatımları yaşamlarının içine çekmekte, tersi durumda sanattan soyutlanmış renksiz, donuk, tekdüze yaşayış biçimlerine yönelmektedirler.

Bu noktada sanata ve sanatçıya düşen, sanatsal iletişimin tamamlanabilmesi için gerekli sanatsal içerikli iletinin gönderilmesi ve karşı tarafta bu iletiyi alacak bir taraf yaratılmasıdır. İletiyi kabul eden tarafın geri bildirimiyse bir anlamda öteki ileti içeriklerini belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Sözkonusu ileti, temsil olarak yorumlandığında müzikten beklenen toplumsal yükümlülükler de geri bildirim rolü üstlenmektedir.

Müziksel temsil aşamasında geribildirimlerin yani toplumsal yükümlülüklerin dikkate alınışı, toplumla müzik sanatı arasındaki iletişimi güçlendirebilecek ve böylece müzik, insan yaşamında hakkettiği yere taşınarak, toplumsal zeminde yaygınlaşabilme ayrıcalığı yakalayabilmiş olacaktır.

Referanslar

- Gilbert, Jeremy, Ewan Pearson. 1999. *Discographies: Dance Music Culture and The Politics of Sound*. London: Routledge.
- Tanilli, Server. 2006. *Uygurlik Tarihi*. İstanbul: Alkim Yayınevi.
- Yener, Faruk. 1990. *Şu Eşsiz Müzik Sanatı*. İstanbul: Cem Yayınevi.
2010. "Batı müzik tarihi"
<http://dergi.yeniyuksektepe.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=6bati-muezk-tarih&catid=6:makaleler&Itemid=5>
- Şener, Sevda. 1998. *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Say, Ahmet. 2006. *Müzik Tarihi*, 6. Basım. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Ponty, Merleau. 2005. "Resim Gerçek Olanın İmgesel Dokusunu Göze Sunar", *Sanat Yapıtı*, (ed.) Beatrice Lenoir: 181, (çev.) Aykut Derman. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cevizci, Ahmet. 2005. *Felsefe Sözlüğü*, 6. Baskı, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.